

MUZEJSKI ČASOPIS

Muzejsko društvo Jesenice in Muzej Jesenice; 10. junij 1999 * Leto IX, št. 3. (junij, julij in avgust 1999)

Enodnevna ekskurzija v Oglej, v Čedad, v Landarsko jamo in na Staro goro

Oglej je danes mesno in občinsko središče v spodnji Furlanski nižini ob cesti Červinjan - Gradež. Ustanovljen je bil leta 181 pred našim štetjem kot latinska kolonija (...*Eodem anno Aquileia colonia latina est deducta.* - Livij) za nadzorstvo nad keltskimi plemeni na prostoru med Alpami in Jadranom.

Od leta 90 pred našim štetjem je bil municipij, po razdelitvi Italije za časa cesarja Avgusta pa je spadal v tako imenovano deseto regijo (Venecija in Istra). Bil je njeno glavno mesto in upravno središče za večino sedanjega slovenskega ozemlja in Istro. Status rimske kolonije je dobil za časa cesarja Klavdija I (41 - 54) ali Nerona (54 - 68). Zaradi ugodne prometne in strateške lege se je hitro razvijal. Glavnina kopenskega prometa med vzhodnim delom imperija in Italijo je šla preko njega. Od številnih poti, ki so Oglej povezovala s severom, zahodom, jugovzhodom in vzhodom, je bila napomembnejša tista, ki je preko Vipavske doline, Emone, Celeie in Petovie povezovala tedanjo Italijo s Podonavjem. Leta 452 so mesto zavzeli in uničili Huni pod vodstvom Atile.

V zgodnjem srednjem veku je bil Oglej odrezan od zaledja na vzhodu, ki so ga tedaj zasedli Slovani in Avari, ter od morja, ki je bilo pod bizantinsko nadvlado. Mesto je začelo ponovno oživljati šele v 11. stoletju, v času patriarha Popona (1019 - 1042), ko so zgradili baziliko, patriarhovo palačo in novo mestno obzidje.

Po beneški zasedbi Furlanije leta 1420 in ukinitvi posvetne oblasti oglejskih patriarhov ter po avstrijski zasedbi leta 1509 je Oglej ponovno izgubil svoj pomen. Dokončen udarec je doživel leta 1751, ko je bil ukinjen patriarhat, kraj s cerkvijo pa je bil formalno neposredno podvržen Vatikanu. Stvarno je postal navadna župnija.

Danes lahko od ohranjenih antičnih spomenikov vidimo dele mestnega obzidja iz 3. in 4. stoletja, pomol iz istrskega kamna, dele cestne mreže, foruma s stebriščem, amfiteatra, starokrščanske bazilike, tržnic, molilnic in kulturnih prostorov posvečenih Mitri. Izidi in drugim kultom. V bližini amfiteatra, zahodno od današnje glavne ceste so ohranjeni ostanki antičnega pokopališča.

Velik vpliv in pomen je imel Oglej predvsem na cerkveno življenje na Slovenskem. Pomembna sta bila patriarha Peregrin (1131 - 1161), ki je ustanovil samostana v Stični in v Gornjem Gradu ter Bertold Andeški, ki je leta 1237 načrtoval ustanovitev škofije v Gornjem Gradu. Leta 1461 je cesar Friderik III ustanovil ljubljansko škofijo in jo izvzel izpod jurisdikcije oglejskega patriarhata. Ker je bila večina

ozemlja patriarhata na ozemlju Habsburžanov, patriarhi pa so imeli svoj sedež na ozemlju Beneške republike, je večkrat prihajalo do sporov glede njihovega imenovanja. Po letu 1420 Habsburžani v glavnem niso več dovoljevali patriarhom kot beneškim podložnikom, posegati na svoje ozemlje. Na pritisk Avstrije je papež Benedikt XIV leta 1751 ukinil oglejski patriarhat in namesto njega leta 1752 ustanovil dve nadškofiji: goriško za habsburški in videmsko za beneški del ukinjenega patriarhata.

Janez Meterc

NAČRT EKSKURZIJE V OGLEJ

Enodnevno društveno ekskurzijo bomo organizirali v soboto, 3. julija 1999. Z avtobusom se bomo odpeljali ob 6. uri zjutraj proti Ratečam in preko prehoda Predil v Bovec. Pot nas bo peljala proti Kobaridu in preko prehoda Robič v dolino Nadiže do Landarske jame. Obiskali bomo Čedad in najpomembnejše sponmenike v njem (*Keltska hiša, Langobardski tempelj, Ratkisol oltar in Hudičev most*) in bližnjo Staro goro (*Castel Monte*), kjer je "slovansko - romanska" meja. Cilj ekskurzije je Oglej (*Aquileia*), v bližini Gradeža (*Grado*). Če bo dovolj časa, se bomo ustavili še v Huminu (*Gemono*), ki ga je prizadel potres in v Pušji vasi (*Venzona*). Na Jesenice se bomo vrnili okoli 8. ure zvečer.

Cena ekskurzije za članke je 2.500 tolarjev, za nečlane 3.500 tolarjev (1.000 tolarjev za članarino v letu 1999!). Okoli 20.000 lir boste potrebovali za vstopnine.

Prijave sprejemamo do četrтка, 24. junija 1999 na naslov:

Muzejsko društvo Jesenice,
Prešernova 45, 4270 Jesenice.

Telefon: (064) 862-582 ali fax: (064) 864-159
(Muzej - Tone Konobeli).

PROGRAM MUZEJSKEGA DRUŠTVA JUNIJ - JULIJ - AVGUST 1999

V soboto, 3. julija 1999

DRUŠTVENA EKSKURZIJA

OGLEJ - AQUILEIA

Enodnevna društvena ekskurzija bo v soboto, 3. julija 1999.

✱

VLJUDNO VABLJENI !

IZ VSEBINE

Janez Meterc:

- EKSKURZIJA V OGLEJ
- NAČRT EKSKURZIJE V OGLEJ
- PROGRAM MDJ

od junija do avgusta 1999

Stran 1

Ivana H. Faletič: GALA KONCERT
TK: OB RAZSTAVI KRIVI LOV V
KARAVANKA

Stran 2

Irena Lačen Benedičič:

MAJSKI DNEVI V MUZEJU

Eli Gradnik:

UMETNOST SLIKANJA NA
STEKLO

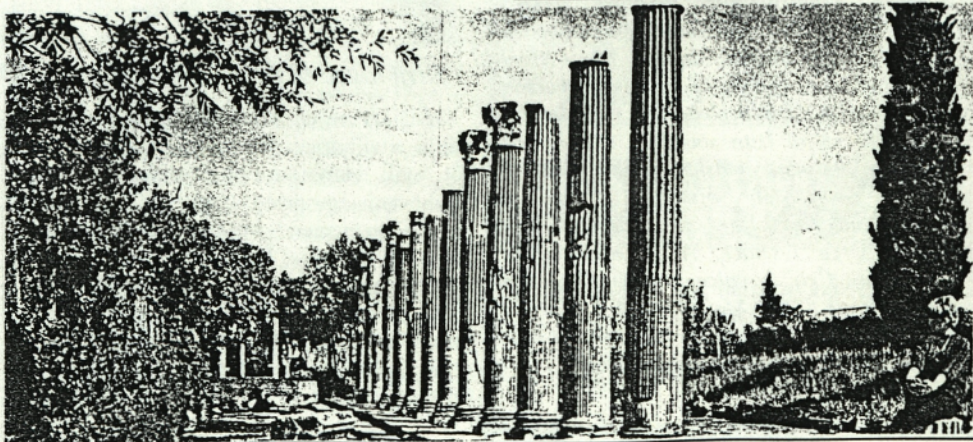
- Program MUZEJA JESENICE

(junij, julij in avgust '99)

Stran 3

- OD FUŽIN DO ŽELEZARNE

Stran 4

Forum Romanum v Ogleju

Gala koncert ob 70 - letnici mesta Jesenice

Na Jesenicah v dvorani kina Železar smo doživeli gala koncert. No ni se "zgodil" sam od sebe. V Združenju glasbene mladine Jesenice smo namreč trdo delali, da smo uspeli zbrati donatorska sredstva, kajti denarja od vstopnine je bilo premalo, da bi pokrili vse stroške.

Na omenjenem gala koncertu smo uživali v družbi Nine in Franca Kompareta z njunima gostoma v torek, 20. 04. 1999. Odlomke pesmi letošnjega dobitnika občinske nagrade za kulturo Damjana Jensterla in izredno zanimivo vezno besedilo sta nam s prijetnim nastopom odlično predstavila mlada povezovalca Jerneja Faletič in Robert Svetina. Jeseničani smo tako dovolj natančno spoznali jeseniško polje po opisu Janeza Vajkarda Valvasorja in stara imena delov našega mesta po besedilu prof. dr. Dušana Čopa.

Obiskovalci, ki se jih sicer v dvorani ni trlo, jih je bilo pa kar dosti, so bili več kot navdušeni; kasneje, ob »kozarčku rujnega«, je bilo slišati, da takih koncertov, ki nam popes-trijo sivi vsakdan in napolnijo dušo, na Jesenicah manjka.

Prav tako kot občinstvo pa so bili nad organizacijo in nad vsem, kar sodi zraven, prijetno presenečeni tudi nastopajoči. Celo izjavili so, da niso pričakovali takega sprejema in profesionalne organizacije.

In v ZGMJ nam je duša kar dvakrat pela - poslušali smo imeniten koncert in nato bili še pohvaljeni.

Potrdili so nam prepričanje, da s smo s svojim programom ubrali pravo pot. V ZGMJ imamo namreč pripravljen program do konca leta, katerega realizacija pa je odvisna od finančnih sredstev, ki nam bodo namenjena v proračunu Občine Jesenice in morebitnih donatorjev. Načrtujemo koncerte v avli Kosove Graščine pod geslom »Dobimo se v Kosovi...«. Tu nas že deset let (letošnje leto je jubilejno) septembra trubadurji razveseljujejo z Jesenskimi serenadami, ki so vsekakor izjemne. Nastopajo namreč mladi glasbeni umetniki, uveljavljeni doma in v svetu. Radi bi tudi gostili Bogdano Herman, pa rezijanske godce, pa Fante s Praprotna in še veliko idej imamo na zalogi. Torej, brez finančne podpore donatorjev se na Jesenicah nikakor ne bi zgodil gala koncert, pa čeprav je bil posvečen in namenjen praznovanju 70-letnice mesta Jesenic.

Zato še enkrat zahvala vsem, ki so nam omogočili realizacijo koncerta: *Integral Jesenice, Foto Triglav Jesenice, Foto Claudia Jesenice, Elektroinstalacija Igor Čarni Breznica, Tehnični biro Jesenice, Elektro Vlado Kuroš Jesenice, Servis gospodinjstkih aparatov Miloš Možina Smokuč, Ple - Mont Aleš Nagode Jesenice, MBA Andrej Oberžan Jesenice, Liberalno demokratska stranka Jesenice, Združena lista socialnih demokratov Jesenice, Slovenska ljudska stranka Jesenice, Društvo podeželskih žensk Pod Golico in Stolom, Butik No. 5 Darja Kemperle Jesenice, Optika Berce Jesenice, AC - archiconsult Aleksander Čeh Jesenice, Avtomatik servis Sašo Misotič Gozd Martuljek, A - BANKA Jesenice, Kino Podjetje Kranj, Adam Commerce Jesenice, Rožca - Prodajni center*

Plavž Jesenice, Davidov hram Jesenice, BilaBong Jesenice, Kazina Jesenice, Oaza Jesenice, Metuljček Jesenice, Cvetličarna Zvonček Jesenice, JEKO - IN Jesenice.

Zahvaljujem se županu občine Jesenice Borisu Bregantu za finančno naklonjenost, načelniku Upravne enote Jesenice Vitomirju Pretnarju za razumevanje, zaposlenim v Gledališču Toneta Čufarja Jesenice in gospodu Janezu Bohincu za tehnično pomoč ter sočlanom ZGMJ za pomoč in potrpljenje.

Lepo je delati z ljudmi, ki imajo skupni cilj. Hvala vsem!

Ivana H. Faletič
predsednica ZGMJ

Ob razstavi Krivi lov v Karavankah

V četrtek 10. junija 1999 je bila v Kosovi graščini odprta razstava o krivem ali "divjem" lovu. Na razstavi, ki je bila prvič postavljena leta 1997 v Šentjanžu na Koroškem, je moč videti vrsto pripomočkov divjih lovcev od nekdanj do danes.

Divji lovec (barvna ravzgednica), 1908

Divji lov se je razvil, ko so pozamezniki dobili privilegirano pravico do lova. Divji lovci so lovili zaradi socialne stiske in zaradi kljubovanja gosposki. Ker so bile lovske pravice namenjene bogatim, so si revnejši pomagali po svoje. Divji lov je bil še posebej razširjen med vojnami, ko je vladala lakota.

Na Jesenicah je bila največja lastnica gozdvov in s tem tudi pravic do lova, Kranjska industrijska družba. Imela je svojo lovsko družino, v kateri so bili člani le bogatejši, saj

revnejših iz delavskih vrst, niso sprejemali. Tem je ostalo, da so si pomagali z divjim lovom. Ta je bil strogo prepovedan, kazni velike. Ker so bile puške drage in so povzročale preveč hrupa, so si divji lovci pomagali tudi z različnimi lesenimi pastmi, pastmi iz žice in skobci, ki so jih izdelovali v domačih kovačnicah. Veliko pasti so redni lovci uspeli najti še predno so se živali ujele vanjo. Nekaj jih je kljub temu doseglo svoj namen. Za žival je bila to najbolj nehumana smrt Včasih se je mučila več dni, dokler ni poginila od lakote ali postala plen zveri.

Če so divjega lovca ujeli pri dejanju, ga zaprli v zapore, ki so bili do prve svetovne vojne v Kranjski Gori. Poleg kazni je moral tu plačati stroške pripora. Strog sodnik je nepridiprave zaposlil s cepljenjem in žaganjem drv in z drugimi vsakdanjimi opravili. Tako je kazen dvakrat odslužil.

Krivi lov je z organiziranimi lovskimi družinami po drugi svetovni skoraj povsem izginil. Ljudje hranijo spomine, ustno izročilo na postavne, uporne in tudi dobre divje lovce, ki so postali simbol boja revnih proti bogatim.

TK

(VIR: Romana Erhatič Širnik: katalog k razstavi in Arhiv Muzeja Jesenice)

Majski dnevi v Muzeju Jesenice

Letošnji maj bo večini muzealcem ostal v lepem spominu predvsem zaradi obilice pestrih dogajanj.

Vsaki dve leti je v Ljubljani slovenski muzejski sejem (letos že četrty po vrsti), kjer so se muzeji predstavljali od 13. do 19. maja v Cankarjevem domu s svojim najljubšim predmetom. Muzej Jesenice se je predstavil z zibelko dr. Franceta Prešerna.

Poleg ustaljenih prireditev v spominskih hišah smo tudi letos 18. maja ob svetovnem dnevu muzejev pripravili na Jesenicah dan odprtih vrat.

V prostorih železarske zbirke smo predstavili temo raziskovanja mladih zgodovinarjev po vseh slovenskih osnovnih šolah, obrt v našem kraju, saj se na to zagotovo navezuje tudi delo kovača, njegovi izdelki in delo v fužinah, ki so predstavljeni v naši zbirki. Povezali smo se z jeseniškimi vrty vse od Beljske Dobrave, Koroške Bele do Mojstrane, ki so nam za razstavo pripravili risbice na izbrano temo. Pomagali smo si na različne načine. Nekaterim vrtcem smo posodili videokaseto, na kateri je posneto delo podkovskega kovača Franca Moreta v Sovodnju, drugi so se v vrtyh pogovarjali o Martinu Krpanu, tretji so si ogledali železarsko zbirko s kovačnico še preden so narisali risbice. Pred ali po pedagoški predstavitvi zbirke in reševanju ugank, katerih odgovor se je skrival kot razstavni predmet zbirke, so si najmlajši obiskovalci na svetovni dan muzejev ogledali igrico Bara Bara v izvedbi lutkovne skupine Ringoraja.

Zanimivi sta bili predstavitvi raziskovalnih nalog dveh jeseniških osnovnih šol. Učenci so nam povedali, zakaj so se odločili za raziskovalno nalogo iz obrty, kako je delo potekalo, kje so dobili literaturo in podatke, kako so pripravili intervjuje, sodelovali z domačini, zbirali predmete, fotografije, razglednice, obiskovali različne inštitucije, kaj so se naučili oziroma kaj spoznali, na kakšne težave so naleteli ter nam na koncu predstavili tudi lastno mnenje o obravnavanih temah in zbrane predmete. Osnovna šola Prežihovega Voranca je pripravila nalogo z naslovom **Krojaška obrt na Jesenicah** (poudarek na predstavitvi krojaške delavnice Černe na Javorniku), ki jo je Komisija za delo zgodovinskih krozkov pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije ocenila s srebrnim priznanjem, Osnovna šola Toneta Čufarja pa je za svojo raziskavo **Kol'kor kapljic** prejela zlato priznanje. Slednji so predstavili nastanek gostinske obrty, Zveze obrtnih zadrug v Ljubljani, obrtne šole, pravo, grb in zavetnika gostilničarjev, načine oglaševanja, posebej predstavili obrt na Jesenicah, gostilno Baloh, hotel Pošta danes in nekdanj, gostilno "Pr Ocepk" ter zaključili z zanimivim zaključkom in lastnim razmišljanjem. Nalogi sta zagotovo rezultat dela učencev raziskovalcev, mentorice, informatorjev - staršev in sorodnikov, vseh ljudi, ki so jim posredovali kakršnekoli podatke ali jim pomagali pri nalogi ter ne nazadnje, plod sodelovanja med Muzejem Jesenice in krožki osnovnih šol.

Veseli smo, da je železarsko zbirko v Bucelleni Ruardovi graščini na Stari Savi v

mesecu maju obiskalo 821 obiskovalcev (večina brezplačno ob dnevu muzejev). Z veseljem bomo po zbirki popeljali tudi Vas, če nas boste v vročih poletnih dneh obiskali v prijetno hladni graščini vsak dan od ponedeljka do petka od 8. do 14. ure in vsako soboto od 10. do 13. ure. Železarsko zbirko bomo na Vašo željo (za večje skupine) odprli tudi izven delovnega časa. Vabljeni!

Irena Lačen Benedičič.

UMETNOST SLIKANJA NA STEKLO

V galerijskih prostorih Liznjekove domačije je bila 13. maja 1999 odprta razstava slik na steklo Anice Zaletel, slikarke iz Radovljice. Zaradi velikega zanimanja in posrečene vpetosti v ambient bo na ogled vse poletje, do konca avgusta.

Anica Zaletel se je rodila 11. januarja 1921. Slika že od rane mladosti in sama pravi, da ji je bilo nagnjenje do slikanja položeno že v zibelko. Pred več kot 30 leti je začela slikati na steklo. Tehnike, ki je precej zapletena, saj je vrstni red obraten kot pri navadnem slikanju, se je naučila sama. Na začetku si je za predlogo najpogosteje izbrala kakšnega od starih motivov, danes pa veliko slika tudi po knjigi "Iz življenja svetnikov", kjer najde podrobne opise, kako se upodabljajo posamezni svetniki in svetnice, kakšni atributi jim pripadajo in podobno.

Gorazd Makarovič v svoji knjigi "Slovenska ljudska umetnost" piše, da je bila ta slikarska tehnika znana že v antiki; ponovno jo je obudil pozni srednji vek, vendar le v kulturi srednjih in višjih družbenih plasti. V drugi polovici 18. stoletja so se izoblikovala evropska središča, kjer so izdelovali slike na steklo za kmečko prebivalstvo. Od tu so slike prihajale v naše kraje in vplivale na umetnost domačih mojstrov, ki so motivom dodajali svojo noto in zato, kot pravi dr. Cene Avguštin, se nam naše slike zdijo bolj mehko občutene in bolj domače. Slike so običajno visele levo in desno ob razpelo - taka kreditev bogkovega kota se uveljavi šele v začetku 19. stoletja, prej so bile slike na steklo v kmečkih hišah bolj izjema kot pravilo.

Še nekaj o sami tehniki - slika se na hrbtno stran stekla tako, da je steklo hkrati nosilec in zaščita barvne plasti. Zrcalno obrnjena slika je vidna skozi steklo. Ta tehnika ne dopušča nobenih popravil in zato zahteva izvežbano roko. Res je, da slikar lahko neposredno kopira po črtnih predlogah, ki ležijo pod steklom, kar so s pridom uporabljali v nekdanjih večjih delavnicah: tu so si delo razdelili: mojster je slikal obrise in važnejše podrobnosti, pomočniki pa lazurne in zgornje neprosojne barvne plasti. Običajno so uporabljali vodne barve za obrise, tempero za naslednje plasti in oljne barve za končno plast. Formati so bili majhni, iz vlijanega ali valjanega stekla, ki je zaradi mehurjev in brazd še danes lahko prepoznavno.

Eli Gradnik

PROGRAM
MUZEJA JESENICE
JUNIJ - JULIJ - AVGUST 1999

KOSOVA GRAŠČINA
Titova 64, Jesenice

☞ Od 10. 6. do 17. 7. 1999
RAZSTAVA

KRIVI LOV V
KARAVANKAH

Razstavo sta pripravila soavtorica prof. Romana Erhatic Širnik, kustosinja Tehniškega muzeja Slovenije in dr. Avguštin Malle iz Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu.

Razstava je odprta vsak delovnik od od 10. do 12. ure in od 16. do 18. ure in ob sobotah od 10. do 12. ure.

LIZNJEKOVA DOMAČIJA
V KRANJSKI GORI

☞ Do konca avgusta 1999
RAZSTAVA

SLIKE NA STEKLO
ANICE ZALETELOVE

TRIGLAVSKI MUZEJ V
MOJSTRANI

☞ V juniju in juliju 1999
RAZSTAVA

SLIKE
RUDIJA REICHMANA

Razstava je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10. do 17. ure

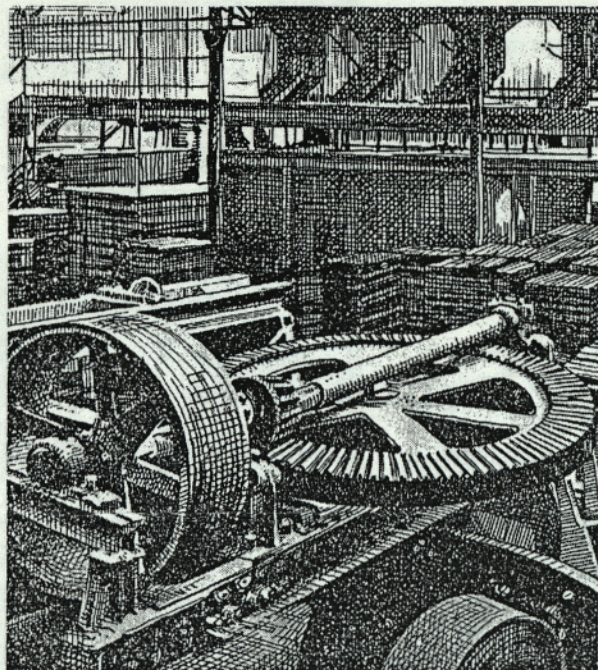
☞ 6. avgusta 1999
OTVORITEV RAZSTAVE

LIKOVNA KOLONIJA
"VRATA 99"

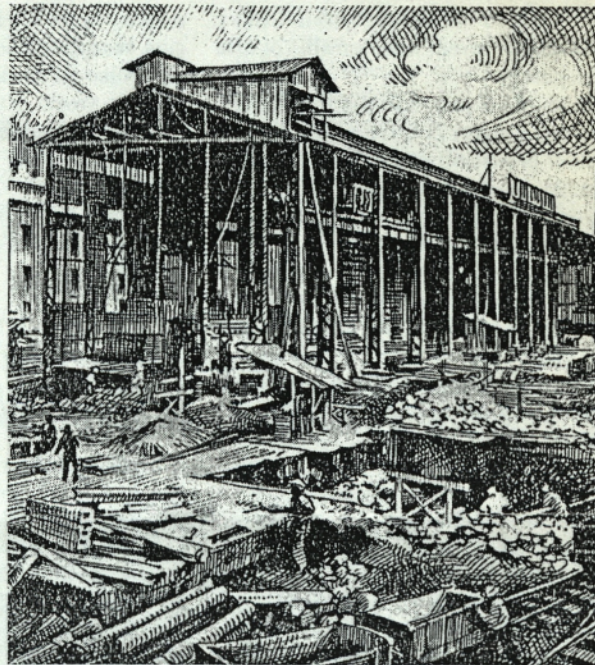
Predstavitve slik likovne kolonije v Vratih.

VLJUDNO VABLJENI!

OD FUŽIN DO ŽELEZARNE

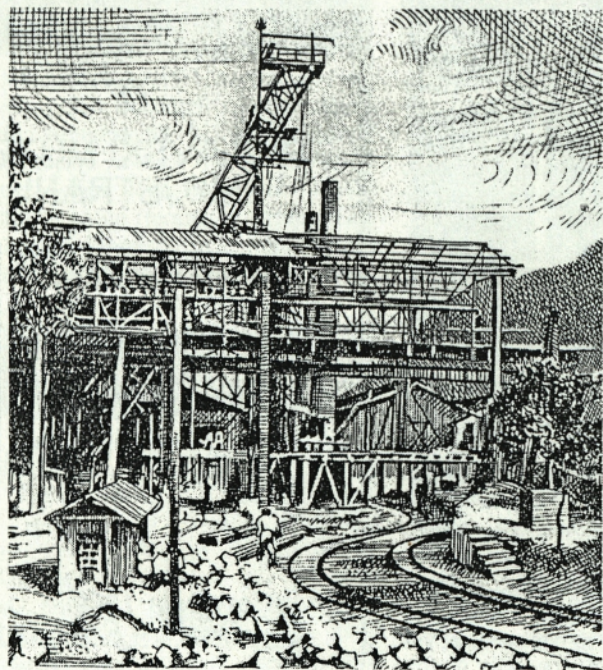

89 V avgustu 1937 je začela obratovati nova šamotarna z opremo, ki sta jo dobavili tvrdki Wasserhütte Zanchy in Orichel. To je bila prva šamotarna v Jugoslaviji in obenem največja na Balkanu. Z lastno šamotarno je nameravala železarna kriti lastne potrebe za martinarno in livarno ter ostale industrijske peči. Mesečna zmogljivost šamotarne je znašala do 1000 ton šamotnih pečnih izdelkov. Peči za žganje opeke so bile kurjene z generatorskim plinom. V bivši šamotarni (Ruardova fužina na Savi) je delo skoraj popolnoma zamrlo. Največje težave nove šamotarne so bile v tem, ker Kranjska industrijska družba ni imela lastne surovinske baze in je zato morala surovine uvažati, predvsem iz Čehoslovaške.

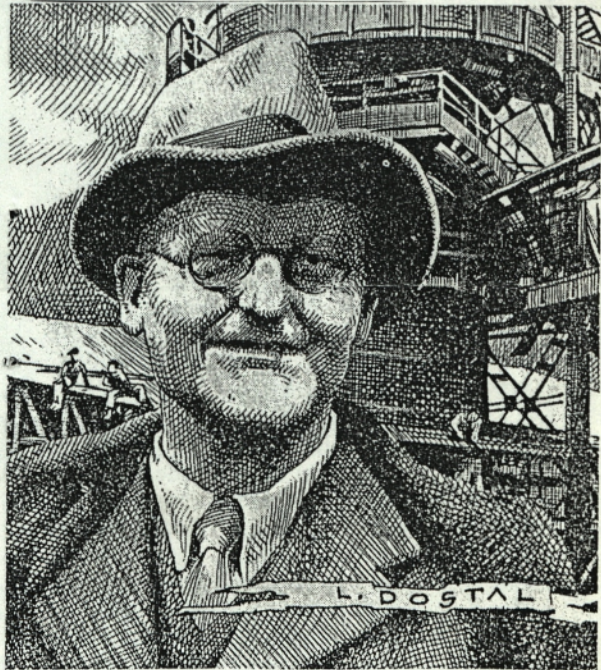
Rise Jaka Torcar

90 Jeseniška železarna je dolgo časa čakala na trenutek, da prične sama pridobivati grodelj za SM peči. Tehnični ravnatelj inž. L. Dostal je končno uspel. Njegova zamisel o gradnji plavža na Jesenicah je namreč imela med Westnovimi sode lavci in pri Jugočeliku, ki so branili vareške in zeniške interese, precej nasprotnikov. Zaradi geografske lege Jesenic nasproti Avstriji in Italiji je gradnjo novega plavža prepovedal tudi generalni štab v Beogradu. Inž. Dostal pa ni miroval in končno dosegel, da so Westen in ostali nasprotniki popustili. V oktobru 1936 so se pričela temeljna dela na levem bregu Ukove, v bližini martinarne. Plavž je bil projektiran tako za oglje kot za koks z neto volumnom 127 kubičnih metrov in s premerom talilnika 2700 mm.

91 Jeseniški plavž je konstruiral inž.

Harald Almquist iz Domarveta. Strojne, električne in čistilne naprave za obratovanje plavža so dobavile tvrdke Demang, Lurgi in Siemens. Mnogo truda pri gradnji plavža in pomožnih napravah so vložili domači konstruktorji, katere je vodil šef konstrukcijske pisarne inž. Rudesch. Gradnja plavža je hitro napredovala, kajti svetovni položaj je bil takšen, da KID ni imela od nikoder pričakovati starega železa - zahod se je pripravljal na vojno. Ob dograditvi plavža je imela železarna samo za en teden starega železa, zato so neglede na stroške gradnje forsirali delo. Tako je novi plavž pomagal pri reševanju krize zaradi pomanjkanja starega železa.

92 Po tridesetih letih je v jeseniški železarni ponovno pritekel grodelj. Dne 20. oktobra 1937 je bil prvi pre-

bod. To je bil eden od največjih uspehov KID po prvi svetovni vojni in obenem tehnični spomenik inž. Dostalu in jeseniškemu delavstvu. Z novim plavžem, ki je dajal 100 do 150 ton grodlja na dan, je bil rešen problem martinarne in zagotovljen kruh jeseniškemu delavstvu. Vzporedno z gradnjo plavža so bile izvedene obsežne tehnične predelave v martinarni. Pričeli so z gradnjo novih poslopij, prezidavo, novogradnjo peči II in III ter rekonstrukcijo peči I in IV. Razširjena je bila šaržirna stran in povečana livna jama. Delo v martinovkah so pričeli z okoli 60 odstotkov grodlja, 16,5 odstotka rude in 23,5 odstotka starega železa.

Aleksander Rjazancev

in MUZEJ JESENICE
Urednik: TONE KONOBELJ
Naslov: Prešernova 45, 4270 JESENICE
Ziro račun MDJ: GB 51530-678-50064
Naklada: 300 izvodov
Cena: za člana MDJ brezplačno

(Se nadaljuje)